

en de lange wachtlijsten bij de telefoonaansluitingen.²⁰¹ Ook had de minister te kampen met financiële problemen bij het staatsbedrijf. Het kabinet zocht de oplossing in periodieke verhogingen van diverse gebruikerstarieven, waartegen de Kamer steevast in het geweer kwam.²⁰² In februari 1966 maakte de Tweede Kamer bezwaar tegen een nieuwe verhoging van de posttarieven. Een motie van Assmann (KVP), die minister Suurhoff vroeg de tariefverhogingen voor tijdschriften en nieuwsbladen uit te stellen, kreeg een meerderheid. Slechts oppositiepartij vvd stemde tegen: het kabinet-Cals diende volgens de liberalen de hand op de knip te houden.²⁰³ Ook het kabinet-Zijlstra zag zich gedwongen tot stevige tariefverhogingen. De Quay kreeg van diverse fracties, niet alleen van de oppositionele, kritiek op zijn voorstellen. Een motie-Aantjes om de verhoging van het portotarief voor kranten met een half jaar uit te stellen en terug te brengen van 50 naar 15% kreeg een ruime meerderheid – ondanks ernstig ontraden door De Quay, die erop wees dat dit een tekort zou veroorzaken van 6 miljoen gulden. Slechts vijf KVP'ers en één sociaaldemocraat stemden tegen. De NRC sprak van 'een verpletterende nederlaag' voor De Quay, die de motie slechts deels – het uitstel tot 1 juli – uitvoerde, waardoor het dekkingsgat beperkt bleef tot 3 miljoen gulden.²⁰⁴

De sociaal-culturele sector

Maatschappelijk Werk uitgebreid met Cultuur en Recreatie

Het ministerie van Maatschappelijk Werk won voorjaar 1963 aan status door de Bijstandswet, die van de armoedebestrijding een overheidstaak maakte. De door Klompé verdedigde wet had, samen met de vele subsidieregelingen, de positie van het ministerie versterkt ten koste van het verzuilde particuliere initiatief.²⁰⁵ De minister in het kabinet-Marijnen, Schouwenaar-Franssen (vvd), wilde niettemin vooral een beroep doen op de 'zelfstandige krachten' in de maatschappij.²⁰⁶ De PVDA-fractie verweet de minister dan ook bij de subsidieverstrekking de levensbeschouwelijke organisatiestructuur al te zeer als uitgangspunt te nemen en daarmee de verzuiling te bevorderen.²⁰⁷ De fracties van PVDA en KVP hadden ook kritiek op de verplichte eigen bijdrage die de minister oplegde aan particuliere organisaties. De minister hechtte echter aan dit laatste restje 'zelfwerkzaamheid' om de betrokkenheid van de burgers te bevorderen. In december 1964 nam de Tweede Kamer een motie aan van de uit het maatschappelijk werk afkomstige KVP'er P.J. Engels, waarin aangedrongen werd op een verhoging van de subsidies aan particuliere instellingen met 10%. Schouwenaar kon geen toezeggingen doen en verklaarde 'geen behoefte' te hebben aan de motie, die desondanks een meerderheid kreeg. De motie zou pas worden uitgevoerd door haar opvolgers.²⁰⁸

Schouwenaar slaagde er tijdens haar korte ministerschap niet in wetgeving tot stand te brengen. Ze diende slechts één wetsvoorstel in, dat de sociale integratie van de woonwagenbevolking beoogde te bevorderen. Deze Woonwagenwet bereikte in 1968 het *Staatsblad*.²⁰⁹

Volgens de Kamer ontbrak het de minister aan een coördinerende hand. De samenwerking tussen provincie en regio's verliep moeizaam, omdat te veel vanuit eigen zuil of gemeente werd gewerkt. Al even stroef verliep de samenwerking tussen het particulier initiatief en de overheidsinstellingen, maar ook tussen de verschillende betrokken departementen. De minister beloofde beterschap door het opstellen van vierjarenplannen.²¹⁰

Het gebrek aan coördinatie gold volgens de CHU-fractie ook de integratie van Ambonezen in de Nederlandse samenleving. Overleg hierover tussen het departement en de gemeentelijke en provinciale besturen vond nauwelijks plaats. De minister bouwde op dit dossier vooral voort op het beleid van haar voorgangster Klompé, dat uitging van zelfzorg. Schouwenaar adviseerde de Ambonezen: 'Pak uw koffer uit, doe of u hier voorgoed bent en houd de kans op terugkeer in het oog.'²¹¹

Sinds de oprichting van het departement, in 1952, hadden de ministers van Maatschappelijk Werk tevergeefs geprobeerd hun portefeuille meer gewicht te geven. Tijdens de formatie van het kabinet-Cals, voorjaar 1965, werd het departement op voorstel van PVDa-leider Vondeling in één keer opgewaardeerd met de beleidsterreinen jeugd, cultuur, sport en media, die werden overgenomen van het departement van Onderwijs. In zijn regeringsverklaring maakte Cals al duidelijk dat zijn kabinet meer aandacht wilde besteden aan cultuur en recreatie.²¹² Daarbij had vrijetijdsbesteding steeds meer prioriteit gekregen sinds in 1961 de vrije zaterdag was ingevoerd. Ook de toename van het aantal ambtenaren, van 893 naar 3334, maakte zichtbaar dat het ministerie meer gewicht kreeg.

De eerste minister van de uitgebreide portefeuille Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk (CRM) was de PVDa'er Vrolijk. Het oude beleidsterrein van maatschappelijk werk kwam voor rekening van een staatssecretaris, Vrolijks partijgenoot Egas. Minister Vrolijk, ook verantwoordelijk voor het mediabeleid, kwam al snel met een nota waarin een overgangsregeling voor de omroepen werd voorgesteld, gevolgd door een ontwerp voor een nieuwe Omroepwet, waarin de toetreding van nieuwe zendgemachtigden en de uitzending van reclame werden geregeld. De afronding van deze nieuwe Omroepwet viel door de val van het kabinet in het najaar van 1966 toe aan Vrolijks opvolgster.²¹³

Veel wetgeving kon Vrolijk tijdens zijn korte ministerschap niet realiseren. Hij voltooide slechts één eigen wet: de Natuurbeschermingswet, die de Tweede Kamer op 21 juni 1966 aannam – ondanks tegenstemmen van zes KVP'ers. De wet had tot doel natuurmonumenten in stand te houden en te beveiligen.²¹⁴ Vrolijk en Egas verdedigden slechts eenmaal, in december 1965, een begroting. De repliek van Vrolijk duurde daarbij vier uur; de staatssecretaris was nog eens vijf kwartier aan het woord. Tijdrovend en niet echt boeiend, vond de NRC.²¹⁵

Ondanks de geringe wetgevingsoogst slaagde Vrolijk er, mede door zijn subsidiebeleid, in een koers te bepalen. De minister streefde daarbij naar 'een gezonde opbouw van de samenleving, ook buiten de direct materieel noodzakelijke factoren', zo maakte hij de Kamer eind 1965 duidelijk. Hij steunde daarom onder meer

de bouw van sporthallen en buurthuizen. Ook stimuleerde hij amateurkunst en kunstzinnige vorming. Om zijn persoonlijke betrokkenheid te demonstreren bezocht de minister regelmatig sportwedstrijden en kunstuitlevingen. Het budget van cultuur, sport- en recreatievoorzieningen werd onder zijn ministerschap aanzienlijk verhoogd.²¹⁶ Vrolijk werd overigens regelmatig geconfronteerd met controverses over uitingen van moderne, provocerende kunst. Zo werd hij, samen met minister van Justitie Samkalden, in 1965 en 1966 gedwongen tot het innemen van een standpunt over publicaties van de schrijver Van het Reve.²¹⁷

Staatssecretaris Egas vond dat maatschappelijk werk door 'solidariteit en dienstverlening' een bijdrage moest leveren aan de 'democratisering van de cultuur' en aan de vernieuwing van de samenleving. De kritiek vanuit de Kamer bleef grotendeels dezelfde als in de periode-Schouwenaar: er moest onderzoek worden gedaan naar de reikwijdte van maatschappelijk werk en de samenwerking tussen instellingen moest beter worden gecoördineerd.²¹⁸

Na de val van het kabinet-Cals keerde Klompé terug op haar oude departement. Haar belangrijkste missie bestond uit de afronding van de Omroepwet. In januari 1967 verdedigde ze het voorstel-Vrolijk met succes in de Tweede Kamer en eind februari ging ook de Eerste Kamer akkoord.²¹⁹

Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen

Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen was in 1963 uitgegroeid tot een zeer groot departement.²²⁰ Door de verbreding van de toegang tot het onderwijs was 'doorleren' na het middelbaar onderwijs voor meer mensen weggelegd dan ooit tevoren. Om alle studenten te kunnen onderbrengen moesten de onderwijsfaciliteiten worden uitgebreid. Zo werd op 14 september 1963 een nieuwe technische hogeschool in Enschede geopend.²²¹ In 1965 volgde het besluit tot de stichting van een zevende medische faculteit om het tekort aan plaatsen voor aspirant-studenten geneeskunde te verkleinen.²²² Daarnaast namen de uitgaven voor studiebeurzen en -toelagen sterk toe en stegen de lerarensalarissen ten gevolge van de 'Toxopeus-ronden'. Dat alles had grote financiële consequenties. Was het aandeel van de post Onderwijs in de totale rijksuitgaven in 1956 nog ruim 11%, tien jaar later was dat gestegen tot ruim 21%. Binnen de onderwijsbegroting vond een sterke verschuiving plaats: in de periode 1956-1966 steeg het aandeel van het wetenschappelijk onderwijs van 10 naar 24%.²²³

Na de formatie van het kabinet-Marijnen trad Bot (KVP), die in het kabinet-De Quay als staatssecretaris van Binnenlandse Zaken verantwoordelijk was geweest voor Nieuw-Guinea, aan als minister. Het ontbrak hem aan kennis van het onderwijsveld. Het contrast met zijn voorganger Cals, die in tien jaar ministerschap een grote hoeveelheid onderwijswetgeving had gerealiseerd, kon niet groter zijn. Het gemis aan ervaring met het onderwijsveld van de minister, die zelf wetenschapsbeleid, pers en het brisante omroepbeleid voor zijn rekening nam, werd gecompenseerd door twee staatssecretarissen.²²⁴ Grosheide (ARP), adjunct-secre-